

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Sylwia Bykowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2000 – tytuł magistra historii uzyskany po ukończeniu studiów magisterskich na kierunku Historia na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego

2009 – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce na podstawie rozprawy „Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa polskiej ludności w województwie gdańskim po II wojnie światowej”, nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

Od 2016 r. jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Dziejów Pomorza Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

2009 – 2016 adiunkt w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej oraz kierownik Katedry Badań nad Współczesnym Społeczeństwem Europy

2010 – 2011 adiunkt w Pomorskiej Szkole Wyższej w Starogardzie Gdańskim

2001 – 2007 inspektor i starszy inspektor w Biurze Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku

2000 – 2001 specjalista ds. pozyskiwania zasobów medialnych oraz konsultant multimedialnych podręczników do historii eduROM-ów w Young Digital Poland Laboratorium Inżynierii Dźwięku

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie

jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego przedstawiam monografię *Między migracją a integracją. Społeczeństwo Gdańska w latach 1945-1960*, Wydawnictwo Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024. Recenzje wydawnicze: dr hab. Błażej Brzostek, prof. UW i prof. dr hab. Janusz Faryś.

Cel naukowy osiągnięcia

Przedstawiana jako główne osiągnięcie monografia stanowi wynik kilkuletnich badań nad procesami kształtowania się społeczeństwa Gdańska po II wojnie światowej. Wybór tematu w dużym stopniu podyktowany był brakiem badań podstawowych w tym zakresie. Po części zaś stanowił konsekwencję moich wcześniejszych zainteresowań, które koncentrowały się na problematyce ludności rodzimej na Pomorzu. Już w trakcie przygotowywania rozprawy doktorskiej dostrzegłam wyraźną lukę badawczą w historiografii demograficzno-społecznej powojennego Gdańska. Obserwowałam jednocześnie rozwój studiów kulturowych dotyczących regionów i miast „odzyskanych”, dla których punkt wyjścia stanowił przełom 1945 roku, przedmiot badań zaś koncentrował się na zmaganiach kolejnych pokoleń z dziedzictwem poniemieckim. [zob. np. Jan Musekamp, *Między Stettinem a Szczecinem. Metamorfozy miasta od 1945 do 2005*, Poznań 2013]. Nie poszerzano w nich natomiast wiedzy o początkach i rozwoju samych społeczeństw, utrzymując w obiegu naukowym schematy utarte w międzypokoleniowym przekazie, jak np. ten o „kresowym” pochodzeniu większości gdańszczan czy wrocławian. Historia społeczna Gdańska pierwszych dekad po II wojnie światowej pozostawała poza głównym nurtem badawczym.

Śród nielicznych prób syntetycznych ujęć dotyczących tego zagadnienia można wyróżnić prace: Bolesława Maroszka [*Kształtowanie się nowego społeczeństwa w województwie gdańskim w latach 1945-1964*, Gdańsk 1965]; Michała Strczyńskiego [*Gdańsk w latach 1945-1948. Odbudowa organizmu miejskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Łódź 1981] oraz Piotra Perkowskiego [*Gdańsk-miasto od nowa. Kształtowanie społeczeństwa i warunki bytowe w latach 1945-1970*, Gdańsk 2013/2020]. Aktualna pozostała pilna potrzeba gruntownego rozpoznania faz powstawania powojennego społeczeństwa Gdańska w następującej trajektorii zjawisk: wymiana populacji niemieckiej na polską, powstanie kośca nowej zbiorowości ludzkiej oraz procesy adaptacyjno-integracyjne. Idąc tym tropem uznałam, że grupie zagadnień odnoszących się do sfery działań kontrolnych ze strony reżimu stalinowskiego, mających

na celu zunifikowanie społeczeństwa, należy poświęcić odrębną publikację, w której zostanie ukazane życie codzienne portowego miasta w latach realizacji planu 6-letniego. Dlatego pominęłam te zagadnienia w książce „Między migracją a integracją”.

Pogłębione studia nad wskazanymi zagadnieniami prowadziłam w kilku etapach, począwszy od przeglądu literatury dotyczącej Gdańska, „Ziem Odzyskanych” oraz innych miast europejskich powstających od przysłowiowego „początku” poprzez kwerendy archiwalne i biblioteczne oraz badania meldunkowe po konceptualizację projektu badawczego i dyskusje środowiskowe. W miarę rozpoznawania dotychczasowego stanu wiedzy, zasobu historiografii oraz materiału źródłowego, dochodziłam do przekonania, że społeczeństwo nad Motławą nie powstawało na zupełnie „surowym korzeniu”. Natomiast Gdańsk w narracji historycznej przedstawiany był jako „odwiecznie polski”.

Celem naukowym monografii „Między migracją a integracją” jest analiza procesów kształtowania się społeczeństwa Gdańska w latach 1945-1960. Istotną część rozważań stanowi problem migracji z różnych kierunków Polski przed- i pojałtańskiej, albowiem dały one początek nowej społeczności i stanowiły o jej dalszym rozwoju aż do końca dekady lat 50. XX w. Ramy chronologiczne opracowania wyznaczyłam na lata 1945-1960. Cezura początkowa odnosi się do końca II wojny światowej oraz wszczęcia wymiany populacji na obszarach włączonych w nowe granice państwa polskiego. Cezura końcowa nawiązuje do zamknięcia masowych migracji w ramach akcji „łączenia rodzin” będących konsekwencją wojny. Ponadto w 1960 r. miał miejsce drugi po wojnie spis powszechny, który odzwierciedlał oznaki stabilizacji demograficznej w Gdańsku. Jednocześnie po wydarzeniach w obrębie „odwilży” i polskiego Października doszło do przyspieszenia procesów integracyjnych na przełomie dekad lat 50. i 60. XX w. Nie bez znaczenia był fakt, że również w 1960 r. nastąpiło sfinalizowanie pierwszego etapu odbudowy Gdańska.

W celu rozwiązania wskazanego problemu szukałam odpowiedzi na następujące pytania badawcze: w jaki sposób i w jakim zakresie masowe migracje wpłynęły na kształt interesującego mnie społeczeństwa? Jaki był ich przebieg oraz rodzaje, a także, z jakich kierunków napływały strumienie migrantów? Jakie były uwarunkowania i skutki napływu ludności do Gdańska w poszczególnych okresach historycznych: powojennego osadnictwa (1945-1948), przyspieszonej urbanizacji i industrializacji (1949-1955) oraz przemian związanych z odwilżą polityczną (1956-1960)? Jak prezentowała się struktura społeczności gdańskiej po ustaniu masowych ruchów migracyjnych? Skąd pochodzili gdańszczanie i jaka była dynamika rozwoju po-

populacji? Jakie były losy i położenie przedwojennych gdańszczan? Jakie czynniki sprzyjały adaptacji mieszkańców do nowych realiów życia, a jakie zaburzały lub udaremniały procesy integracyjne? Jakim zmianom podlegała rzeczywistość społeczna oraz, jakie były etapy kształtowania się społeczeństwa w pierwszym powojennym piętnastoleciu?

Struktura pracy i wnioski ogólne

Struktura monografii jest następstwem wymienionych wyżej celów i założeń badawczych. Przyjęłam rzeczowo-chronologiczny układ narracji, którą podzieliłam na cztery rozdziały. W dwóch pierwszych zobrazowałam losy grup ludności, które po II wojnie światowej znalazły się w Gdańsku, w perspektywie procesów historycznych. Natomiast w dwóch kolejnych rozdziałach poddałam szczegółowej analizie charakterystykę mieszkańców miasta nad Motławą, a następnie prześledziłam procesy adaptacji i integracji społecznej.

Rozdział I przedstawia „Rozpad społeczności Wolnego Miasta Gdańskiego”. Ukazuję w nim stan i losy populacji tego quasi państwa na przestrzeni lat 1920-1945. Poruszam problem wysiedleń i przesiedleń realizowanych przez Trzecią Rzeszę oraz ZSRR w okresie II wojny światowej oraz rozważam ich potencjalny wpływ na ruchliwość Polaków. Śledzę kierunki migracji lądowych i morskich do (i z) Gdańsku od 1944 r., tj. od momentu, gdy zmierzały tu tysiące uciekinierów z Prus Wschodnich, by przedostać się dalej na zachód. Dzieje społeczności przedwojennych gdańszczan w Polsce po 1945 r. prezentuję w perspektywie trzech procesów, które przypadły na pierwsze powojenne piętnastolecie: wysiedleń ludności niemieckiej z Gdańska, weryfikacji narodowościowej będącej konsekwencją wymiany populacji miasta oraz wyjazdów „dawnych” gdańszczan w ramach akcji „łączenia rodzin”. Eksplanację przeprowadzam w szerokim kontekście uwarunkowań politycznych, społeczno-ekonomicznych oraz międzynarodowych. Włączenie do opisu losów jednostkowych pozwoliło uwydatnić, że jednoznaczne opowiedzenie się za polskością lub niemieckością przez byłych obywateli Wolnego Miasta Gdańska jeszcze długo po zakończeniu wojny było problematyczne i nierzadko motywowane względami osobistymi, jak np. chęć pozostania w rodzinnym mieście i utrzymania dobrobytu pokoleń. Rodzinne historie stanowią tu dopełnienie, a także swoiste „uczłowieczenie” dziejów owej zróżnicowanej społeczności.

W rozdziale II „Gdańsk miastem polskich migrantów” omawiam powojenne przemieszczenia ludności nad Motławę. Zgodnie z chronologią, badam kierunki migracji, ich specyfikę, przebieg oraz skutki dla Gdańska i jego społeczności, uwzględniając przy tym tło ogólnopolskie. W konsekwencji ekspatriacji z byłych wschodnich województw II RP, osadnictwa z Polski

centralnej, regionu pomorskiego, a następnie ponownego napływu Polaków z ZSRR Gdańsk asymilował kolejne strumienie migracji. Obrona perspektywa lat 1945-1960 pozwoliła pokazać, że nie tylko w okresie masowego osadnictwa (1945-1948), lecz także przez całą dekadę lat 50. „ruch” odzwierciedlał kondycję społeczeństwa Gdańska. Każda z wymienionych migracji posiadała odrębne uwarunkowania w skali masowej (polityczno-historyczne) oraz jednostkowej (polityczno-ekonomiczne). Charakter przymusu sytuacyjnego miały przesiedlenia z byłych polskich ziem wschodnich (ekspatriacja) w przeciwieństwie do migracji z ZSRR po 1956 r. (tzw. druga repatriacja), które odbywały się w trybie indywidualnych wyjazdów. Szeroki wachlarz motywów dotyczył osadników przybyłych do Gdańska z różnych kierunków Polski w ramach tuż powojennej akcji zasiedlania miasta. Morski przemysł oraz zasób ponemieckiego majątku przeznaczony na cele osiedleńcze stanowiły tu magnes przyciągający tysiące ludzi spragnionych lepszego życia, awansu ekonomicznego czy możliwości edukacji. Masowe osadnictwo nie zakończyło epopei „wędrowniczej” Polaków. Migracje lokalne, tj. z okolicznych terenów województwa gdańskiego nasiliły się pod koniec lat 40. i utrzymały na wysokim poziomie w pierwszej połowie lat 50., a więc w okresie realizacji planu 6-letniego. Przedstawiłam je w kontekście dwóch zjawisk: przyspieszonej urbanizacji oraz odzyskania swobody poruszania się wzdłuż byłego pogranicza polsko-niemieckiego w wyniku włączenia byłego Wolnego Miasta Gdańska w granice państwa polskiego. Wstępna analiza wypisów z ksiąg meldunkowych za lata 1945-1959 z zastosowaniem metody kwantytatywnej oraz weryfikacji archiwalnych źródeł historycznych pozwoliła na wyszczególnienie generalnych faz i dynamiki przemieszczeń ludności. Na tej podstawie mogłam wysunąć tezę o modernizacyjnej funkcji migracji w rozwoju społecznym Gdańska, a także Polski.

Nowatorską metodę badań masowych nad księgami meldunkowymi zastosowałam w sposób kompleksowy w rozdziale III „Genealogia powojennych mieszkańców Gdańska”. Stała się ona podstawą przeprowadzenia mikroanalizy zbiorowości ludzkiej oraz odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób i w jakim zakresie masowe migracje ukształtowały społeczny krajobraz miasta? W tysiącach meldunków utrwalono miejsce zamieszkania gdańszczan sprzed wybuchu wojny oraz inne dane na ich temat (m.in. płeć, rok i miejsce urodzenia), które usystematyzowano i naniesiono na arkusze w programie Microsoft Excel. Powstała w ten sposób baza danych (ponad 50 tys. rekordów) o zameldowaniach z terenu ośmiu ulic. Przy ich wyborze kierowałam się funkcją pełnioną w danej dzielnicy, starając się, aby była to główna arteria lub rejon o względnie ocalałej substancji mieszkaniowej. W wyniku żmudnych obliczeń zarejestrowano 27 województw: według podziału administracyjnego z 1939 r. (województwa wschodnie) oraz

z 1950 r. (województwa w powojennym kształcie terytorialnym Polski). Informacje pozyskane z masowego źródła, jaki stanowią księgi meldunkowe, naświetliły szereg cech populacji Gdańska, a wśród nich m.in.: pochodzenie terytorialne (w podziale na województwa), a następnie pochodzenie środowiskowe (w podziale na ośrodki wiejskie, małomiejskie i wielkomiejskie). Wśród generalnych wniosków wysuniętych w wyniku refleksji meldunkowej znalazło się m.in. następujące ustalenie: imigranci zasiedlający Gdańsk po 1945 r. najliczniej przybyli z trzech województw: gdańskiego, warszawskiego oraz wileńskiego.

Wprowadzona przeze mnie do nauki metoda badań meldunkowych nad społeczeństwem postmigracyjnym ma walor prekursorski. W dotychczasowych studiach nie prowadzono pogłębionych analiz ludności przybyłej na „Ziemie Odzyskane”, czyli makrozbiorowości „napływowych”. A przecież nie tylko osadnicy z głębi kraju, lecz także przesiedleńcy zza Buga tworzyli zróżnicowane ze względu na kulturę, historię i uwarunkowania geopolityczne „zbiorowości genetyczno-geograficzne”, jak je określił Władysław Markiewicz. W tym kontekście szczególnie ważnym osiągnięciem jest ustalenie m.in. pochodzenia terytorialnego ludności przybyłej z byłych województw wschodnich ziem II RP. W przypadku Gdańska ich korzenie sięgały najczęściej Wileńszczyzny, jak również województwa łwowskiego, poleskiego, nowogródzkiego i wołyńskiego. Wiedza w tym zakresie nie funkcjonowała dotąd w obiegu naukowym. W literaturze przedmiotu przyjęto narzuconą przez państwo kategoryzację ekspatriantów ze Wschodu jako ogół „przybyłych z ZSRR”. Na podkreślenie zasługuje oszacowanie udziału „dawnych” gdańszczan w tkance społecznej miasta, gdyż zagadnienie to także nie zostało dotąd rozstrzygnięte.

Dokonane analizy pozwoliły na sformułowanie oryginalnych wniosków na temat genealogii powojennych gdańszczan. Zweryfikowałam i wyjaśniłam kluczowe dla miasta nad Motławą zjawiska i procesy, korygując niektóre błędne opinie, obiegowe uogólnienia i uproszczenia. Wyodrębniłam i opisałam gdańskie „typy regionalne” wykształcone w wyniku masowych migracji i osadnictwa, wśród których znaleźli się: 1. osadnicy z Polski centralnej, 2. rodzimi przybysze z Pomorza, 3. ekspatrianci z byłych województw wschodnich II RP oraz 4. „dawni” gdańszczanie. Dzięki temu zabiegowi zyskałam obraz statystyczny, a także bilans w znaczeniu kapitału kulturowego, na bazie którego wyrosło powojenne społeczeństwo. Powstały w ten sposób punkt wyjścia czy też, jak pisał, Robert Traba „stan zerowy” zbiorowości stanowił impuls do dalszej penetracji procesów adaptacyjnych oraz integracyjnych. Badania meldun-

kowe otworzyły nową perspektywę badawczą nad swoistym zakorzenieniem się struktur formułujących się społeczności. Wprowadziły do historiografii swoisty model badawczy, który może zostać spożytkowany w studiach nad pozostałymi poniemieckimi (i nie tylko) ośrodkami.

Dopełnieniem wiedzy przedstawionej w tej części książki jest podrozdział poświęcony procesom demograficznym w Gdańsku w latach 1945-1960. Rozważam w nim zjawiska kluczowe dla fazy powojennej (lata 40.) oraz stabilizacji stosunków ludnościowych (lata 50.), a wśród nich: feminizację populacji, tzw. kompensację demograficzną, dynamikę zawierania małżeństw, poziom rodności i umieralności, przemiany w obrębie struktury wieku. Typowa dla miasta „odzyskanego” była m.in. autochtonizacja demograficzna polegająca na zwiększaniu się w ogóle populacji odsetka osób, które przyszły na świat w Gdańsku, co pozwalało w pełni identyfikować się już z miejscem urodzenia.

W ostatnim IV rozdziale „Nowe społeczeństwo Gdańska. Wybrane problemy integracyjne” identyfikuję płaszczyzny adaptacji oraz *modi vivendi* w społeczności o wysokim stopniu zróżnicowania w kontekście na nowo formowanego miasta, a także państwa budowanego w oparciu o ideologię socjalistyczną. Rozpaczam od kwestii formalnego osadzenia jednostki w nowym miejscu, zyskania statusu pełnoprawnego aktora życia społecznego, który w obliczu wyostrego na Wybrzeżu systemu meldunkowego, a także ograniczeń wynikających z przepisów o strefie nadgranicznej, posiadał znaczący walor adaptacyjny. Dalej rozważam problem radzenia sobie z głodem, który dotyczył zarówno władz Gdańska, jak i jego mieszkańców. Zapewnienie kart żywnościowych czy uruchomienie stołówek nie zabezpieczały w pełni potrzeb mieszkańców. Dlatego do działań przeciwdziałających brakowi pożywienia włączono zwalczanie spekulacji, które przybrało na sile w okresie „bitwy o handel”. Z kolei omawiam problem braku bezpieczeństwa genetycznie wyrastający z wojny, która przyniosła dezintegrację i atomizację społeczną. Zjawiska te pogłębiały się pod wpływem chaosu związanego m.in. z masowymi migracjami. Zaobserwowaną dla Gdańska postawą była „trwożna separacja” (utrzymywanie kontaktów wyłącznie w gronie najbliższych osób). Inny problem stanowiło wycieńczenie organizmów ludzkich latami okupacji oraz zły stan sanitarny miasta. Zniszczenia sieci wodociągowej i kanalizacyjnej utrudniały dostęp do wody, wzmagaly zachorowalność, dodatkowo napływ kolejnych fal migracji w ciężkich warunkach oznaczał napływ kolejnych chorób, w szczególności zakaźnych.

Pośród budzących grozę ruin rodziło się do życia polskie miasto. Zagadnienie radzenia sobie z rozległymi zniszczeniami zastanymi przez przesiedleńców stanowi kolejny przedmiot rozważań. Z czasem stały się one rzeczywistością oswojoną, w ramach której z wolna rodziły

się do życia poszczególne środowiska: szkolne, akademickie, robotnicze, urzędnicze i inne. Oczyszczanie miasta stanowiło czynnik integrujący wspólnotę oraz budujący więź z przestrzenią miejską. Warunki mieszkaniowe omawiam na tle poziomu zniszczeń zabudowy miejskiej, trybu zasiedlania budynków, jak również niskiego standardu lokalowo-bytowego oferowanego mieszkańcom. Konfrontuję ideologiczną wizję sprawiedliwego podziału przestrzeni mieszkalnej z jej implementacją. Gdańsk stanowił tu interesujący przykład splatania się centralistycznego modelu zarządzania mieszkalnictwem ze specyficznymi dla niego uwarunkowaniami, jak np. kwestia praw ludności miejscowej do zajmowanych mieszkań. W nawiązaniu do tezy Dariusza Jarosza o dwóch drogach do własnego mieszkania w Polsce Ludowej: rutynowej oraz pomijania ścieżek oficjalnych, stawiam pytanie o rodzaje strategii obierane przez mieszkańców Gdańska w dążeniu do zdobycia upragnionego „dachu nad głową”. W oparciu o materiały biograficzne oraz korespondencję urzędową wyróżniłam cztery strategie: martyrologiczną, pionierską, polityczno-środowiskową oraz ideologiczną. Następnie omawiam początki rozwoju budownictwa mieszkaniowego w Gdańsku, powstawanie pierwszych osiedli robotniczych. Zastanawiam się, w jakim zakresie poprawiły one poziom życia w mieście, a w jakim stanowiły źródło konfliktów związanych z rozdzielnictwem nowych mieszkań. Do rozważań włączam problem estetyki przestrzeni miejskich, uznając go za ciekawy probierz w badaniu procesów akulturacyjnych.

Kolejny problem badawczy, który podejmuję w książce dotyczy pracy i zatrudnienia. Gruntowna analiza materiału źródłowego (wytworzonego m.in. przez miejską administrację, stosunkowo rzadko wyzyskiwanego w badaniach nad historią PRL) dostarczyła argumentów za stwierdzeniem, że Gdańsk na przestrzeni pierwszego po wojnie pięciolecia ukształtował się jako ośrodek robotniczo-przemysłowy. Zagadnienie to wymagało uwzględnienia kontekstu modernizacji socjalistycznej. Mierząc się z tym zadaniem, wykazuję jednocześnie przesłanki integracyjne płynące z przyspieszenia urbanizacyjnego, a wśród nich: możliwość zdobycia pracy i wykształcenia. Nie bez znaczenia okazały się tu postawy przystosowawcze wymuszone tempem przemian strukturalnych. Wysoki wskaźnik fluktuacji z kolei determinował brak stabilizacji kadr i utrudniał wytworzenie więzi z miejscem pracy. Zjawiska te analizuję m.in. na przykładzie największego zakładu pracy w mieście, a więc Stoczni Gdańskiej oraz portu gdańskiego.

W dalszej kolejności skupiam się na życiu religijnym, które zaliczam do jednej z ważniejszych płaszczyzn społecznej integracji w powojennym Gdańsku. W obliczu wzmiankowa-

nej różnorodności pochodzenia wyznanie rzymskokatolickie było elementem uwspólniającym. Zaangażowanie na rzecz parafii, uczestnictwo w rytuałach czy udział w organizacjach przykościelnych (np. w chórach) dodawały otuchy w przezwyciężaniu trudów adaptacyjnych w nowym miejscu. W latach powojnia (1945-1948) religia była obecna w życiu publicznym Gdańska, co ułatwiało czerpanie z tego faktu nie tylko siły duchowej, ale również sprzyjało konsolidacji ludności. W dobie reżimu stalinowskiego można zaobserwować współoddziaływanie wartości pochodzących z odrębnych światów: nasilenie uczestnictwa w obrzędach liturgicznych, niekiedy powroty na łono Kościoła przy jednoczesnym uczestnictwie w obchodach świąt państwowych. Parafianie przywieźli do Gdańska zwyczaje pochodzące z różnych regionów Polski. Tempo i przebieg procesów integracyjnych były różne, a swoje znaczenie miała postawa danego proboszcza. Szczególną rolę w życiu młodzieży studenckiej odegrał kapelan Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego (księża pallotyni), ks. Franciszek Bogdan, organizując pierwsze w Gdańsku duszpasterstwo akademickie.

W ostatniej części rozdziału analizuję więzi międzyludzkie, uprzedzenia i konflikty. Badam wpływ przywiezionego do Gdańska dziedzictwa kulturowego na relacje międzyludzkie i tym samym na procesy integracyjne, które wykazywały różne fazy. Przyglądam się im z dwóch perspektyw: samego przebiegu oraz jako przedmiot refleksji publicystów, ludzi kultury i polityków. Należeli do nich m.in. działacz społeczny, pedagog i historyk, Jan Kilarski, wiceprezydent Gdańska, Franciszek Chudoba, czy wiceprzewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, Kazimierz Okoniewski. O ile istniało przekonanie o chwiejnej kondycji gdańskiej społeczności, to zaraz po wojnie wspólnota odczuć i przekonań istniejąca ponad tym, co określano „widmem dzielnicowości”, odnosiła się do dwóch zjawisk: wspomnianego uczestnictwa w życiu Kościoła katolickiego, a także potrzeby ukarania niemieckich zbrodni. Drugą z przesłanek omawiam nawiązując do egzekucji oprawców hitlerowskich na gdańskiej Pohulance.

Integracja ludności o zróżnicowanych cechach i doświadczeniu biograficznym nie przebiegała bezkonfliktowo, przybierając różny kształt oraz dynamikę w całym interesującym mnie piętnastoleciu. Wzajemne nastawienie określały postawy i zwyczaje dnia codziennego, kultura materialna, linie podziałów pokrywały się z kierunkami migracji. Różnice kulturowe wybijały się zwykle w sytuacjach konfliktowych (szczególnie w dostępie do puli dóbr materialnych), natomiast traciły na znaczeniu pod wpływem nawarstwiania się zdarzeń, spotkań, wyzwań i problemów, jakie stawiała nowa rzeczywistość aż do ukształtowania się społecznej sieci relacji sąsiedzkich, zawodowych, szkolnych i innych.

Przyspieszenie procesów integracyjnych nastąpiło wskutek wydarzeń polskiego Października 1956 r. i politycznej „odwilży”, co też rozważam w ostatniej części książki *„Rewolucyjny huraganowy wicher nowego – zamiast zakończenia”*. Zabieg ten wynika z faktu, że wniosły one nową społeczną treść w życie gdańszczan, zarazem otwierając kolejny etap w dziejach miasta, zwiastujący „małą stabilizację”. Rozpoznaję dynamikę przemian „październikowych” na Wybrzeżu w kontekście relacji społecznych. Po raz pierwszy w powojennej historii gdańszczenie poczuło się prawdziwymi gospodarzami miasta, pełnoprawnymi obywatelami, od których zależała przyszłość ich państwa. Moralna odnowa i aura dokonujących się przemian, które mimo, że wkrótce wyhamowały, posiadała walor jednoczący, pozostawiając trwałe ślady w zbiorowej mentalności. Siłą napędową zmian stanowiło środowisko gdańskiej młodzieży. Poddaję analizie przebieg wieców, pochodów i zebrań studenckich ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń na Politechnice Gdańskiej w dniach 22-25 października 1956 r. Uczestnictwo młodych w historycznym zrywie oraz w światopoglądowej wspólnotcie złożyły się na doświadczenie pokoleniowe. Obraz dziedzictwa Października dopełniam szkicem dotyczącym przemian socjo-kulturowych, które przeszły do historii jako powszechnie rozpoznawalne atrybuty społeczno-artystycznej mapy Gdańska. Należały do nich m.in.: teatry studenckie („Bim-bom”, „Coto”), Gdański Jazz Club, Klub Studentów Wybrzeża „Żak”. Nieskrępowana wymiana myśli i poglądów, tocząca się m.in. na łamach trójmiejskich „Kontrastów” (gdańskiego odpowiednika „Po prostu”) otwierała przestrzeń do konfrontacji stanowisk i poglądów, postaw obywatelskich czy wreszcie potrzeby doznań artystycznych.

Źródła i wnioski końcowe

W procesie badawczym zebrałam i wykorzystałam bogaty i różnorodny pod względem formy i poziomu szczegółowości materiał źródłowy. Najszerzej przebadana dokumentacja pochodzi z zespołów akt władz gdańskich (administracji szczebla miejskiego i wojewódzkiego, a także administracji wydzielonej, władz partyjnych i bezpieczeństwa), władz centralnych (Ministerstwa Administracji Publicznej, Ministerstwa Ziem Odzyskanych, Grup operacyjnych Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów i Ministerstwa Przemysłu), struktur różnych urzędów, organizacji, instytucji, związków i towarzystw oraz urzędów powołanych na czas masowych migracji oraz przejmowania mienia niemieckiego. Archiwalia te zawierają m.in.: liczne sprawozdania opisowe, okólniki i zarządzenia, opracowania statystyczne, informacje dotyczące ruchu ludności, meldunki, raporty, materiały pokontrolne, dość obficie zachowaną koresponden-

cję urzędową, w tym uczelni wyższych i szkół, życiorysy oraz różnego rodzaju wykazy kadrowe, dane osobowe, informacje finansowe. Kwerendą objęłam zbiory: Archiwum Państwowego w Gdańsku oraz jego Oddziału w Gdyni, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku, Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Urzędu Statystycznego w Gdańsku. Materiały o dużej wartości poznawczej pozyskałam w archiwum prasowym (Presseauschnittsammlung) Instytutu Herdera w Marburgu (Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung - Institut der Leibniz-Gemeinschaft in Marburg).

Dla zbadania pochodzenia kształtującego się społeczeństwa Gdańska wykorzystywałam wspomniany wyżej unikatowy typ źródeł o charakterze masowym, tj. księgi meldunkowe przechowywane w Archiwum Urzędu Miejskiego w Gdańsku. Dzięki życzliwości władz miasta, we współpracy z Referatem Ewidencji Ludności powstał zespół, który sporządził bazę danych liczącą 50 356 rekordów za lata 1945–1959 z wypisami z ksiąg meldunkowych według opracowanej przeze mnie instrukcji. Konfrontację źródeł masowych – można powiedzieć – „z pierwszej ręki” przeprowadziłam z danymi ze spisów powszechnych, jak również z materiałami o charakterze jakościowym, a także równoległe z informacjami pozyskanymi z literatury polskiej i zagranicznej.

Istotną część korpusu źródłowego stanowią kroniki szkolne oraz protokoły z rad pedagogicznych i posiedzeń komitetów rodzicielskich, kroniki parafialne i sprawozdania duszpasterskie, a także niewyzyskane dotąd w szerszym zakresie druki ulotne, których duża kolekcja znajduje się w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN. Tutaj również przechowywana jest spuścizna Kazimierza Banasia-Purwina, delegata Ministerstwa Administracji Publicznej, przedwojennego działacza gdańskiego. W celu uzyskania możliwie pełnego obrazu analizowanych procesów zgromadziłam pokaźny materiał uzupełniający, bez którego gruntowana synteza nie byłaby możliwa, formułowane wnioski zaś znacznie uboższe. Znalazła się wśród nich prasa codzienna (lokalna i ogólnopolska), wydawnictwa źródłowe, publicystyczne i wspomnieniowe, dokumenty biograficzne (m.in. ze zbiorów Sekcji Historycznej Politechniki Gdańskiej) oraz relacje świadków. Dostarczają one wielu cennych informacji, a ponadto, co jest o wiele trudniejsze w przypadku dokumentacji urzędowej, oddają klimat tamtych lat, paletę odczuć i emocji towarzyszących wydarzeniom czy relacjom międzyludzkim.

Zgromadzony materiał poddałam krytyce, analizie porównawczej oraz innym metodom historycznej weryfikacji oraz teoretycznej refleksji, by sporządzić wnikliwy i obiektywny obraz rzeczywistości społecznej powojennego Gdańska. Powstały tekst ma swoje oparcie w sformułowanej w tytule opracowania tezie, że społeczeństwo Gdańska w latach 1945-1960 znajdowało

się w fazie „między migracją a integracją”. Obok wyżej wskazanych, rozpoznałam szereg czynników sprzyjających oraz opóźniających integrację społeczną. Do tych pierwszych zaliczam: 1. doświadczenie wojennej i powojennej tułaczki oraz ubóstwa wiążące ludzi w specyficzne sąsiedzkie ‘wspólnoty porozumienia’; 2. uczestnictwo w procesie odbudowy polskiego Gdańska; 3. wykształcenie się codziennej rutyny określającej egzystencję jednostek, realizację celów osobistych, zawodowych, edukacyjnych; 3. unifikacja języka kultury dająca możliwość komunikowania się i zdobywania wiedzy, np. o przeszłości Gdańska; 4. zanik antagonizmów i różnic kulturowych wśród młodszej generacji, dla której Gdańsk stanowił fundament tożsamości środowiskowo-lokalnej; 4. liczne uczestnictwo w życiu towarzyskim oraz sportowym konsolidujące poszczególne kręgi społeczne; 5. powszechne doświadczenie nowego początku oraz przeobrażenia społeczno-ekonomiczne wymuszające postawy adaptacji do zastanych warunków.

Wśród czynników, które wpływały ujemnie na procesy integracyjne wyróżniam m.in.: 1. wsobną orientację ku własnej grupie występującą głównie wśród ludności miejscowej i środowisk „kresowych”; 2. resentymenty i antagonizmy w relacjach ‘osadnik – miejscowy’; 3. konflikty na tle oceny stopnia przydatności narodowej: postrzeganie siebie jako „prawdziwych”, a przedstawicieli innych grup jako „niepewnych” Polaków; 4. napięcia w relacjach między mieszkańcami pochodzącymi z dużych ośrodków miejskich i ośrodków wiejskich; 5. wysoki stopień ruchliwości powodujący brak trwałych więzów z miejscem zamieszkania oraz miejscem pracy; 6. tendencje do społecznej izolacji w warunkach reżimu stalinowskiego.

Refleksja podsumowująca opisywane przeze mnie osiągnięcie naukowe została zawarta w konkluzji, że społeczeństwo Gdańska w pierwszym powojennym piętnastoleciu przechodziło przez różne jakościowo, zachodzące po sobie, względnie występujące równolegle kondycje określone przez: odbudowę miasta, awans społeczno-ekonomiczny oraz pierwszy zryw polityczny.

Tekst monografii dopełniają liczne tabele, w których zebrałam m.in. zweryfikowaną wiedzę statystyczną odnoszącą się do zasiedlania Gdańska w latach 1945-1960, a także szeregu innych zjawisk społecznych. Istotną wartość książki stanowi zebrany przeze mnie i niepublikowany wcześniej materiał ilustracyjny (łącznie 136 dokumentów archiwalnych oraz zdjęć), pochodzący z kilku instytucji oraz od osób prywatnych.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo badawczych (artystycznych)

➤ **Historia społeczna Gdańska i Pomorza w XX w. oraz polityka ludnościowa na obszarach Ziem Zachodnich i Północnych**

Wiodący obszar moich zainteresowań badawczych stanowi historia społeczna Gdańska i Pomorza w XX w. oraz polityka ludnościowa na obszarach Ziem Zachodnich i Północnych (ZZiP). W tej dziedzinie mieszczą się moje najważniejsze osiągnięcia naukowe: publikacje, wystąpienia na konferencjach, organizacja sesji naukowych, kwerendy krajowe i zagraniczne oraz popularyzacja historii regionu gdańskiego. Można tu wyszczególnić dwa zakresy tematyczne, spośród których pierwszy jest ukierunkowany na rozpoznanie ruchów i polityk migracyjnych, wysiedleń ludności niemieckiej i procesów osiedleńczych w Gdańsku po 1945 r. Poświęciłam tym kwestiom sześć artykułów naukowych, w tym jeden niemieckojęzyczny [zał. 4, IB: 2, 22, 29, 31, 32, 33], a także referowałam je podczas polskich i zagranicznych konferencji oraz seminariów naukowych (zał. 4, II: 6, 10, 19).

Druga grupa zagadnień dotyczy szeroko rozumianych procesów społeczno-demograficznych na Pomorzu Gdańskim ze szczególnym uwzględnieniem stolicy regionu w pierwszych dekadach po II wojnie światowej na tle przemian zachodzących na ZZiP. Opracowałam osiemnaście artykułów naukowych w tej dziedzinie studiów (w tym jeden anglojęzyczny), które ukazały się w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych, a także w zbiorowych wydawnictwach naukowych [zał. 4, IB: 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 17, 18, 20, 24, 25, 35, 37, 45, 57]. Wyniki badań, wnioski i formułowane tezy starałam się na bieżącą poddawać dyskusji naukowej, najczęściej okazją ku temu były ogólnopolskie oraz międzynarodowe, w tym zagraniczne sesje i seminaria naukowe (zał. 4, II: 3, 4, 16, 17, 18, 20, 22, 28).

W pracy naukowej łączę warsztat historyka z metodami nauk społecznych. Wykorzystuję takie procedury i techniki badawcze, jak: krytyczna analiza źródeł archiwalnych, badania kwantytatywne (statystyczno-demograficzne), metoda biograficzna (wykorzystanie dokumentów osobistych i tzw. źródeł wywołanych), a także komparatystyczna. Dla zobrazowania mechanizmów rządzących procesami społecznymi sięgam do społecznej refleksji teoretycznej.

➤ ***Dzieje miast regionu pomorskiego w PRL***

Ważne naukowe osiągnięcie stanowią opracowania historii miast pomorskich w okresie PRL poprzedzone wnikliwą kwerendą archiwalno-biblioteczną. Do większych prac syntetycznych mojego autorstwa należy tom *Historia Rumi w latach 1945-1990* [zał. 4, IA: 10]. Doświadczenie tu zdobyte w zakresie analiz i syntezy zjawisk typowych dla rozwoju ośrodków

miejskich okazało się wielce pomocne podczas badań nad powojennym Gdańskiem. Zagadnieniom związanym z historią tego ostatniego miasta poświęciłam najwięcej uwagi i czasu, co również jest związane z moim udziałem w zespole redakcyjnym *Historii Gdańska 1945-1990* powstającej w pracowni gdańskiej Instytutu Historii PAN pod redakcją prof. Edmunda Kizika i prof. Mirosława Golona. W ramach tego projektu opracowałam syntetyczne ujęcie procesów społeczno-demograficznych w Gdańsku dla lat 1945–1970 [zał. 4, IB: 3]. Do moich zadań należy również m.in. omówienie kwestii ‘sytuacja prawna Gdańska w 1945 r.’ Dokonawszy analizy sprawozdań sporządzanych przez władze gdańskie dla Ministerstwa Ziem Odzyskanych oraz innych źródeł proveniencji lokalnej, a także prasy opublikowałam syntetyczny artykuł porównawczy na temat społeczeństw miast „odzyskanych” na obszarach Pomorza po II wojnie światowej [zał. 4, IB: 18]. Pod moją redakcją naukową ukazał się z kolei tom studiów poświęcony problemom ośrodków miejskich ZZiP po II wojnie światowej [zał. 4, IA: 2]. Publikację poprzedziło zainicjowane i zorganizowane przeze mnie seminarium naukowe (2019), któremu towarzyszyły dwie przesłanki: a) badania nad powojennym Gdańskiem wymagają studiów porównawczych z pozostałymi ośrodkami dawniej niemieckimi oraz 2. pilna potrzeba odejścia od modelu, w którym tereny byłego Wolnego Miasta Gdańska analizuje się z wyłączeniem ich ze spektrum badawczego ZZiP. Seminarium zgromadziło wybitnych specjalistów tej problematyki z różnych ośrodków polskich i zagranicznych, wśród których znaleźli się: prof. Jędrzej Chumiński, prof. Maciej Fic, prof. Igor Hałagida, prof. Piotr Madajczyk, prof. Robert Traba; zaproszenie przyjął także prof. Peter Oliver Loew. Podczas obrad przedstawiłam samodzielnie opracowaną metodologię badań z wykorzystaniem ksiąg meldunkowych jako propozycję refleksji nad rozwojem społeczności miast „odzyskanych”. Obecnie prowadzę badania nad kształtowaniem się stosunków narodowościowych w czasie II wojny światowej w Gdyni w ramach prac nad monografią tego miasta prowadzonych przez Ośrodek Badań nad Gdynią Muzeum Miasta Gdyni. W tymże projekcie jestem również odpowiedzialna za zobrazowanie problemu pamięci o wojnie w okresie PRL oraz III RP.

➤ ***Pamięć historyczna i myśl polityczno-społeczna***

Penetracja historii miasta otwierała przede mną kolejne pola badawcze osadzone w różnych nurtach historycznego myślenia. Proces tworzenia się nowego społeczeństwa w dużym ośrodku portowym, to nie tylko wymiana ludności i odbudowa organizmu miejskiego, ale również procesy tożsamościowe, kreowanie postulowanej świadomości zbiorowej z wykorzystaniem pamięci o przeszłości oraz doświadczeniach wojny. Ta ostatnia przesłanka w przypadku

Gdańska, w którym doszło do jej wybuchu, i który pozostawał w zasięgu polskich rewindykacji od wielu dekad, okazała się wielce znacząca. W Gdańsku rozegrał się akt publicznej egzekucji oprawców hitlerowskich, któremu to wydarzeniu i jego społecznej funkcji poświęciłam artykuł [zał. 4, IB: 36]. W trakcie pogłębionych studiów z pogranicza historii i socjologii dostrzegłam kolejne zagadnienia, bez rozstrzygnięcia których zrozumienie procesów społecznych w powojennym Gdańsku wydaje się nie w pełni możliwe. W artykule dotyczącym obchodów 950-lecia Gdańska w 1947 r. uchwyciłam i poddałam obserwacji zjawisko przesunięcia pól odniesień pamięci historycznej z ideologii nacjonalistycznej do komunistycznej [zał. 4, IB: 34]. Osobny artykuł poświęciłam działalności Mariana Pelczara jako „twórcy powojennego mitu polskości Gdańska” [zał. 4, IB: 28], a także tożsamości zbiorowych gdańszczan analizowanych w kategoriach ‘kultur pamięci’ [zał. 4, IB: 56]. Sięgałam również do okresu wcześniejszego, gdy tożsamości narodowe dopiero się kształtowały (druga poł. XIX i pierwsza poł. XX w.), chcąc przyjrzeć się tym procesom w regionie gdańskim [zał. 4, IB: 51]. Wspólnie z P.O. Loewem opracowałam artykuł poświęcony polityce historycznej na Pomorzu Gdańskim w latach 1945–1989 [zał. 4, IB: 10]. Jako że procesy te mają szczególnie intensywny przebieg w okresach przełomów politycznych, przygotowałam artykuł (anglojęzyczny) na temat pamięci o wojnie w Gdańsku w latach zmian ustrojowych lat 1989-1990 [zał. 4, IB: 1].

Zagadnienie myśli społeczno-politycznej znalazło odzwierciedlenie w kilku jeszcze innych artykułach pochodzących z okresu mojego zatrudnienia w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej (GWSH) oraz Pomorskiej Szkole Wyższej, ich tematyka była powiązana z działalnością naukowo-dydaktyczną [zał. 4, IB: 43, 48, 53, 54, 55].

➤ ***Ludność rodzima na Pomorzu w XX w.***

Następstwem prac nad rozprawą doktorską, której przedmiotem uczyniłam procesy rehabilitacyjne i weryfikacyjne w województwie gdańskim po II wojnie światowej było zgłębienie problematyki ludności rodzimej o kwestie prawne, związane z jej położeniem i obieranymi strategiami w obliczu przemian politycznych, a także świadomością narodową i statusem społecznym. Towarzyszyło mi przekonanie, że bez rozpoznania losów tej grupy nie da się zrozumieć najnowszej historii regionu gdańskiego, w tym skomplikowanej materii kształtującego się nad Motławą społeczeństwa. Wskutek tego, że wzmiankowane procesy spinały klamrą okres wojenny oraz powojenny, dalsza ich penetracja zaowocowała ujęciami w różnych kontekstach historyczno-społecznych. I tak opracowałam pięć artykułów poświęconych nazistowskiej polityce narodowościowej [zał. 4, IB: 19, 49, 59, 60, 61] oraz postawom Polaków wobec tej polityki

na Pomorzu Gdańskim [zał. 4, IB: 16]. Powojenne rozwiązania ustawodawcze władz polskich wobec koncepcji praw obywatelskich w Trzeciej Rzeszy i funkcjonowania volkslisty znalazły odzwierciedlenie w kolejnych trzech artykułach [zał. 4, IB: 42, 44, 50]. Odrębnej optyki badawczej wymagała analiza sytuacji ludności rodzimej w pierwszych dekadach Polski Ludowej. Przygotowałam do druku tekst poświęcony różnorodnym ujęciom tej problematyki na łamach „Dziennika Bałtyckiego” w latach 1945–1947 [zał. 4, IB: 52]. Pogłębiając kwerendę oraz refleksją objęłam dzieje środowiska przedwojennych gdańszczan [zał. 4, IB: 26], jak też zagadnienie konstruowania rodzimych elit w Gdańsku i regionie gdańskim w latach 40. i 50. [zał. 4, IB: 14 i 27]. Wreszcie poddałam kompleksowej analizie zjawisko wyjazdów gdańszczan do Niemiec po 1956 r. w ramach akcji „łączenia rodzin” w perspektywie zmian społecznych zachodzących tak w Gdańsku, jak i na pozostałych obszarach ZZiP [zał. 4, IB: 21]. Wydawnictwa powyższe ukazały się w czasopiśmie naukowych lub pracach zbiorowych.

W 2012 r. ukazała się, przygotowana przeze mnie na podstawie rozprawy doktorskiej, monografia pt. *Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa w województwie gdańskim ludności polskiej po II wojnie światowej* (Instytut Kaszubski, Gdańsk) (zał. 4, IA: 11). Publikacja spotkała się z szerokim rezonansem na różnych poziomach odbioru. Odbylałam liczne spotkania autorskie połączone z wykładami, prelekcjami, którym nierzadko towarzyszyły ożywione dyskusje. Przykład recepcji książki na niwie naukowej stanowi recenzja autorstwa prof. Stanisława Salmonowicza (*O losach ludności rodzimej Pomorza Gdańskiego w latach 1939-1950*, „Acta Cassubiana” 2013, t. XV, s. 263-277), który ocenił pracę bardzo wysoko. Ten aspekt problematyki historii Pomorza podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu zyskał uznanie w oczach recenzentów Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w „Narodowym Programie Rozwoju Humanistyki: moduł „umiędzynarodowienie”. Dzięki uzyskanemu grantowi (2015, Instytut Historii PAN) książka została przez mnie przepracowana, a następnie przetłumaczona na język angielski i ukazała się nakładem Wydawnictwa Petera Langa w serii "Geschichte – Erinnerung – Politik/Studies in History, Memory and Politics" pod redakcją prof. Anny Wolff-Powęskiej (*The Rehabilitation and Ethnic Vetting of the Polish Population in the Voivodship of Gdańsk after World War II*, Berlin 2020) [zał. 4, IA: 4]. Nieustające zainteresowanie historyków m.in. z Polski i Niemiec problematyką II wojny światowej sprawia, że stosunkowo często staje się ona przedmiotem obrad konferencji naukowych. Kilkakrotnie brałam udział w sesjach ogólnopolskich i międzynarodowych poświęconych tym zagadnieniom w odniesieniu do Pomorza (zał. 4, II: 2, 5, 29, 32). Podobnie, gdy idzie o losy rodzimych mieszkańców tego regionu (zał. 4, II: 1, 11, 13, 15, 31, 37, 38, 39, 40, 42).

➤ **Historia administracji miejskiej w PRL oraz samorządu lokalnego III RP wraz z biografistyką elit Gdańska**

Kolejny obszar mojej aktywności naukowo-badawczej stanowi historia administracji miejskiej w PRL. Jestem współredaktorką naukową publikacji, w której w sposób przekrojowy została zobrazowana problematyka zarządzania Gdańskiem na przestrzeni dziejów oraz relacji na linii władze-społeczeństwo [zał. 4, IA: 7]. W tomie ukazał się tekst mojego autorstwa, w którym w nawiązaniu do badań Marcina Zaremby dokonałam konceptualizacji pojęcia ‘mobilizacja’ jako narzędzia sprawowania władzy w Polsce Ludowej na przykładzie Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku [zał. 4, IB: 41]. Rozległa kwerenda oraz szeroko zakrojona analiza dokumentacji wytworzonej przez tę instytucję spowodowała moje zainteresowanie działalnością i rozwojem władz lokalnych także po upadku PRL. Zastanawiałam się, jak przebiegało zaprowadzenie samorządu terytorialnego w Gdańsku po 1989 r. oraz sprawowanie władzy nad miastem przez działaczy i polityków wywodzących się z „Solidarności”, nieodłącznie kojarzonym z upadkiem komunizmu. W ten sposób powstała obszerna monografia *Pionierzy. Rada Miasta Gdańska pierwszej kadencji (1990–1994)* [zał. 4, IA: 5], której jestem współautorką. Jest to dzieło oryginalne, w którym z wykorzystaniem (bodaj po raz pierwszy w historiografii) archiwaliów tegoż organu władzy lokalnej i innych źródeł, w tym prasy, powstał szczegółowy obraz pierwszego etapu historii samorządności po przemianach demokratycznych na przykładzie miasta, które walnie do tych przemian się przyczyniło. Wieloaspektowa analiza zawiłych polityczno-środowiskowych meandrów, z którymi mierzyli się tytułowi ‘pionierzy’, uwarunkowań historyczno-społecznych, kulturowych, ekonomicznych, a także międzynarodowych może stanowić modelowy przykład i inspiracje do podobnych badań w innych miastach Polski. Obecnie trwają prace badawcze nad kolejnym tomem, w którym zostanie przedstawiona historia drugiej kadencji *Rada Miasta Gdańska (1994-1998)*. Inną ważną inicjatywą naukową, w której wzięłam udział było opracowanie rozdziału poświęconego wspólnocie samorządowej i sytuacji politycznej w Gdańsku w latach 1998-2018 [zał. 4, IB: 6].

Pionierski charakter miały prace nad biogramami prezydentów Gdańska w latach 1945–1950 i 1973-2015 oraz przewodniczących Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku w latach 1950–1973 zamieszczone w dziele *Poczet sołtysów, burmistrzów, nadburmistrzów, przewodniczących Miejskiej Rady Narodowej i prezydentów Gdańska od XIII do XXI wieku* [zał. 4, IB: 38-40]. Opracowanie biogramów wymagało dotarcia do nieznanych dotąd źródeł

biograficznych przechowywanych w archiwach m.in. Urzędu Miejskiego w Gdańsku i Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku. Zebranie wiedzy biograficznej o włodarzach Gdańska, a także faktograficznej na temat wydarzeń w obrębie kolejnych kadencji w jednym tomie stanowi wartość nie do przecenienia. Również dla wielu przyszłych inicjatyw badawczych, w tym ogólnopolskich. Albowiem wśród sprawujących władze w Gdańsku byli politycy, którzy w swojej karierze pełnili ważne funkcje państwowe, jak np. Tadeusz Bejm czy Jacek Starościak. Brałam udział w konferencjach o charakterze naukowym, dla których pretekstem było uczczenie rocznicy samorządu terytorialnego i regionalnego (zał. 4, II: 25-26)

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Moja aktywność naukowa w innych uczelniach, instytucjach naukowych i instytucjach kultury przebiega na kilku płaszczyznach. Jedną z nich stanowi udział w licznych konferencjach naukowych organizowanych m.in. przez: Instytut Studiów Politycznych PAN, Niemiecki Instytut Historyczny, Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Centrum Historii Zajezdnia, Uniwersytet Gdański, Muzeum Gdańska, Europejskie Centrum Solidarności, Instytut Kaszubski, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Pamięci Narodowej w Gdańsku, Muzeum Stutthof, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Towarzystwo Domu Uphagena, Instytut Kultury Miejskiej, Stowarzyszenie Gdynian Wyszczepionych, Bibliotekę Elbląską im. C. Norwida czy Fundację gen. Elżbiety Zawackiej (zał. 4, II: 1-5, 7-14, 17-19, 21-44).

Jako badaczka dziejów społecznych Gdańska i Pomorza w XX w. uczestniczyłam w ogólnopolskich przedsięwzięciach badawczo-naukowych, których celem była kompleksowa analiza procesów zachodzących na ZZiP. I tak w projekcie *Region czy regiony? Ziemie Zachodnie i Północne 1945–1989* zainicjowanym przez Sieć Ziem Zachodnich i Północnych i realizowanym przez Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu, współpracowałam w trzech blokach problemowych: z prof. Brygidą Solgą z Instytutu Śląskiego i Politechniki Opolskiej (demografia), prof. Adamem Makowskim z Uniwersytetu Szczecińskiego (gospodarka) oraz prof. Ryszardem Tomkiewiczem z Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (polityka historyczna). Efektem jest obszerna monografia ZZiP, która ukazała się w 2022 r. z dwoma rozdziałami mojego autorstwa [zał. 4, IB: 11 i 12]. oraz trzecim, który napisałam wspólnie z P.O. Loewem [zał. 4, IB: 10]. Wydawnictwo to otrzymało nagrodę Rektora

Uniwersytetu Warszawskiego dla najlepszej publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych. Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” przewiduje kolejny projekt *Atlas Ziem Zachodnich i Północnych 1945-1989*, w którym został zaplanowany także i mój udział.

Na zaproszenie prof. Macieja Fica w 2018 r. wzięłam również udział w przedsięwzięciu o charakterze komparatystycznym *Powrót do macierzy? Ziemie zachodnie i północne w Polsce Ludowej* zorganizowanym przez Uniwersytet Śląski. Złożyła się na niego konferencja naukowa, w której wystąpiłam obok czołowych badaczy tej problematyki, w tym m.in. prof. Grzegorza Straucholda, prof. Czesława Osękowskiego, prof. Macieja Fica czy prof. Adama Dziuroka (zał. 4, II: 8). Następnie ukazał się tom studiów, do którego złożyłam rozdział dotyczący polityki ludnościowej państwa na Pomorzu Gdańskim w pierwszym powojennym piętnastoleciu [zał. 4, IB: 17]. Współpracuję z instytucjami nauki i kultury w moim rodzimym środowisku. Wielokrotnie brałam udział jako referentka, panelistka lub przewodnicząca sesji w konferencjach organizowanych przez Instytut Historii PAN we współpracy z Muzeum Gdańska (zał. 4, II: 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 19, 25, 26, 36), Instytut Historii PAN we współpracy z Europejskim Centrum Solidarności (zał. 4, II: 22, 23, 24), Uniwersytet Gdański (zał. 4, II: 14, 27, 33), Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku (zał. 4, II: 2, 37, 41) oraz Instytut Kaszubski (zał. 4, II: 1, 18).

Okazją do nawiązania bliższych kontaktów z badaczami z ośrodków spoza Polski były konferencje i pobyty zagraniczne. Jednym z moich ważniejszych osiągnięć badawczych było uzyskanie stypendium naukowego Instytutu Herdera w Marburgu (Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung - Institut der Leibniz-Gemeinschaft in Marburg) w 2019 r. na realizację projektu habilitacyjnego „Kształtowania się społeczeństwa Gdańska w latach 1945-1960” (zał. 4, III: 1). Podczas pobytu w Marburgu miałam okazję do dyskusji nad tym problemem z historykami z Herder-Institute, a także z pobliskiego Justus-Liebig-Universität w Gießen, byli wśród nich m.in.: dr Adrian Mitter i prof. Hans-Jürgen Bömelburg. Zagadnienie to prezentowałam podczas seminarium naukowego prowadzonego przez prof. Jerzego Kochanowskiego w Instytucie Historii Uniwersytetu Warszawskiego z udziałem wybitnych badaczy historii najnowszej, a także w Zakładzie Dziejów Pomorza Instytutu Historii PAN. Podczas tych spotkań padło szereg uwag, refleksji i sugestii bezcennych w mojej dalszej pracy badawczej.

Jak już wspomniałam, wspólne inicjatywy badawcze podejmuję z P.O. Loewem, historykiem z Instytutu Spraw Polskich w Darmstadt (Deutsches Polen Institut). Oprócz wzmiankowanego współautorstwa artykułu, należy do nich udział tego badacza w redagowanych lub

współredagowanych przeze mnie tomach studiów [zał. 4, IA: 2, 3, 6]. Pole badawcze, które współdzielię z P.O. Loewem w ramach prac nad wspomnianą *Historią Gdańska 1945-1990* stanowi kwestia losów gdańskich Niemców po II wojnie światowej. Historyk ten uczestniczył w organizowanych przeze mnie konferencjach i sesjach naukowych. Współpracuję również z Dr. Paulem Srodeckim z Uniwersytetu Chrystiana Albrechta w Kilonii (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel), redaktorem tomu „War and Remembrance: World War II and the Holocaust in the Memory Politics of Post-Socialist Europe”, do którego opracowałam artykuł: *War and memories of war during the breakthrough years 1989-1990. The Gdańsk press writing about the end of Europe's division* [zał. 4, IB: 1].

Wspólnie ze wspomnianym prof. H.J. Bömelburgiem zorganizowałam polsko-niemieckie seminarium historyczne/Polnisch-deutsches historisches Seminar” (2017, Gdańsk). Obrady, podczas których referaty wygłosiło 29 badaczy z Polski i Niemiec, odbyły się w dwóch odsłonach: 1. *Elity Gdańska 1945–1960* oraz 2. *Integration und Alltag der Vertriebenen und Umsiedler in der Bundesrepublik Deutschland, der DDR und dem Oblast Kaliningrad*. Wygłosiłam referaty w obu częściach (zał. 4, II: 10, 11) oraz przewodniczyłam jednej z sesji.

Ważnym poznawczo doświadczeniem było uczestnictwo w międzynarodowej konferencji *Victory or defeat? Societies between Warfare and Post-War Turmoil* w 2017 r. w Juraj Dobrila University of Pula (Faculty of Humanities). Zaprezentowanie referatu *The World War II and its Impact on the Society of Gdańsk* (zał. 4, II: 16) w dalekiej Chorwacji okazało się inspirowującym pretekstem do dyskusji na temat podobieństw i różnic w przebiegu procesów społeczno-politycznych po 1945 r. w innych regionach Europy Środkowo-Wschodniej m.in. Jugosławii i Czechosłowacji. Artykuł, który przygotowałam w oparciu o wygłoszony wykład został zakwalifikowany do publikacji w czasopiśmie naukowym „History in Flux” [zał. 4, IB: 20].

Dwukrotnie wystąpiłam podczas Forum Gedanum w Lubece, zorganizowanym przez Danziger Naturforschende Gesellschaft, Kulturwerk Danzig i Gdańskie Towarzystwo Naukowe (zał. 4, II: 15, 20). Z kolei wygłosiłam wykład na międzynarodowej konferencji *Deutsche und Polen - Nachbarn in Europa, Nachbarschaft in Krieg und Frieden* w Barendorf zorganizowanej przez Der Akademische Freundeskreis Danzig-Westpreußen e.V. (zał. 4, II: 6).

W rezultacie międzynarodowej współpracy akademickiej w ramach programu Erasmus poprowadziłam wykład połączony z seminarium studenckim *Political, social and cultural dimensions of globalization* na Aydin Istanbul University w Turcji (zał. 4, III: 3). Wzięłam też udział w warsztatach z zakresu metodologii badań społecznych w San Jorge University in Saragossa w Hiszpanii (zał. 4, III: 2).

Obecnie wraz z dr Viloteą Davoliūtė z Instytutu Historii Litwy (Lietuvos Istorijos Institutas) współpracuję nad projektem *Danzig/Gdańsk – Wilno/Vilnius 1920-2024: polsko-niemiecko-litewskie historie paralelne. Transformacje kultur pamięci w Europie Środkowo-Wschodniej*, którego celem jest analiza porównawcza pamięci historycznych Niemców, Polaków i Litwinów w XX i początku XXI w. na przykładzie sporu o historię Gdańska/Danzig i Wilna/Vilnius.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Moje osiągnięcia w obszarze organizacji i popularyzacji nauki dotyczą różnych sfer aktywności. W 2015 r. objęłam funkcję sekretarza konferencji naukowej *Gdańsk, dawniej Danzig. Miasto-ludzie-pamięć* zorganizowanej przez Instytut Historii PAN, Europejskie Centrum Solidarności i Instytut Pamięci Narodowej z udziałem gości z Niemiec oraz Litwy, a także świadków historii. Pełniłam funkcję kuratorki cyklu czterech tematycznych seminariów naukowych (problemy źródłoznawcze; elity miejskie; odbudowa infrastruktury; Gdańsk a miasta „odżyłskane”), które odbyły się w latach 2016-2019. Była to inicjatywa gdańskiej pracowni Instytutu Historii PAN towarzysząca pracom nad wzmiankowaną syntezą *Historia Gdańska (1945-1990)*, w którym to projekcie pełnię rolę sekretarza. W sympozjach wzięli udział naukowcy nie tylko z Gdańska, ale i innych ośrodków naukowych z Polski i z zagranicy. Materiały z konferencji *Gdańsk, dawniej Danzig* oraz z trzech seminariów ukazały się w serii *Gdańsk 1945-1990. Materiały-studia-analizy* (t. 1-4, Gdańsk-Warszawa: 2017, 2019, 2021, 2023), wydawanej przez Instytut Historii PAN we współpracy z Muzeum Gdańska; dwukrotnie uczestniczyłam przy współredakcji naukowej tomów, natomiast tom czwarty ukazał się pod moją redakcją naukową [zał. 4, IA: 2, 3, 6]. Powyższe przedsięwzięcia były realizowane dzięki specjalnemu grantowi przyznanemu gdańskiej pracowni Instytutu Historii PAN przez Miasto Gdańsk. Byłam również współorganizatorką konferencji naukowej *Gdańskie i pomorskie muzealnictwo oraz historiografia po 1945 r.* Obecnie biorę udział w redakcji naukowej tomu dedykowanego tej sesji.

Istotne wydarzenie z moim udziałem dotyczy powstania nowego gdańskiego czasopisma naukowego publikowanego online, rocznika „Gdański Notatnik Historyczny” (1-2, 2022-2023) – <https://notatnikhistoryczny.pl/>. Pełnię w nim rolę redaktor naczelnej. Komitet Redakcyjny dokłada wszelkich starań, aby zachować najwyższe standardy wydawnicze i w możliwie szybkim czasie znaleźć się na ministerialnej liście czasopism. Zakres tematyczny czasopisma

obejmuje dzieje Gdańska, Pomorza Gdańskiego oraz krajów regionu bałtyckiego, zaś idea publikowania artykułów pretekstowych, ukazujących wybrane aspekty oryginalnych studiów naukowych, otwiera możliwość bieżącej dyskusji historycznej.

Współpracuję z redakcjami czasopism naukowych, m.in. poprzez opracowywanie recenzji artykułów dla takich periodyków jak: "Studia Maritima", "Przegląd Zachodniopomorski", "Prace Historyczne (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego)", „Rocznik Gdański”, w którym pełnię również funkcję redaktor tematycznej (historia Gdańska, historia PRL, stosunki narodowościowe na Pomorzu), ostatnio również dla „Zapisek Historycznych”. Recenzowałam wydawnictwa naukowe („Kronika Gdańska”, t. 2: 1945-2018 dla Muzeum Gdańska), a także prace zgłoszone do konkursu o Nagrodę Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i Prezydenta Miasta Gdańska dla młodych pracowników nauki za wybitne osiągnięcia naukowe.

Do obszarów mojej aktywności należy współpraca z muzeami oraz instytucjami kultury. Trzykrotnie brałam udział w powstawaniu wystaw czasowych, opracowując teksty historyczne do ekspozycji: „*Na Gdańsk zdecydowałam się od razu ...* . Sylwetki gdańskich Kresowian” (Muzeum Gdańska, 2017) oraz „Sopocianie 1945-1948” (Muzeum Sopotu, 2013). Konsultowałam kwestię materiałów wystawienniczych do wystawy „Wolę o tym nie mówić” poświęconej losom mieszkańców Wolnego Miasta Gdańska, którzy po 1945 roku pozostali w mieście (Muzeum Gdańska, 2022), a także projekt "Historia mówiona" realizowany przez Muzeum Historyczne Miasta Gdańska (obecnie Muzeum Gdańska) od 2017 r.

Uczestniczyłam w wielu wydarzeniach popularyzujących wiedzę o Gdańsku i Pomorzu przy okazji przedsięwzięć popularnonaukowych w Gdańsku, Sopocie, Gdyni, Rumi, Toruniu, Tczewie, Elblągu oraz Krakowie (zał. 4, IV: 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15). Dwukrotnie wygłosiłam ogólnouczelniany wykład na Uniwersytecie Gdańskim w ramach projektu „Gdańsk Cassubia. Kaszubi i kaszubszczyzna w krajobrazie kulturowym Gdańska” oraz "Zrozumieć Kaszuby. W kręgu podstawowych zagadnień naukowych i społecznych" (zał. 4, IV: 3 i 6). Brałam również udział w przedsięwzięciach Instytutu Kultury Miejskiej w Gdańsku, do których należały "Akademia Gdańska. Transkrypcja” oraz eksperckie wykłady dla lokalnych przewodników i przewodniczek (zał. 4, IV: 2 i 4). Wśród podejmowanych przeze mnie działań o charakterze eksperckim znalazły się konsultacje naukowe (zał. 4, V: 1, 2, 3), wywiady dla mediów (zał. 4, V: 4, 5, 8) i audycje radiowe i telewizyjne (zał. 4, V: 6, 7, 9-12). Pragnę również wspomnieć o Akademii Trzeciego Wieku, którą zainicjowałam i zorganizowałam w 2008 r. przy Klubie Kultury „Feluka” w Gdańsku, a która z powodzeniem działa do chwili obecnej.

Do moich wcześniejszych dokonań należały inicjatywy z okresu zatrudnienia w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej oraz Pomorskiej Szkole Wyższej. Podjęłam się redakcji i współredakcji naukowej dwóch tomów studiów. Pierwszy był rezultatem projektu *Wymiary zmienności społecznej współczesnej Europy* zrealizowanego w kierowanej przeze mnie Katedrze Badań nad Współczesnym Społeczeństwem Europy GWSH [zał. 4, IA: 10]. Pozyskanie do grona autorów przedstawicieli: historii, demografii, politologii, socjologii, pedagogiki oraz ekonomii pozwoliło uzyskać wielokierunkowe spektrum zmian dokonujących się w społecznym rozwoju Europy w takich obszarach, demografia, sfera publiczna, regionalizm, tożsamość, obywatelskość i postawy moralne. Wydanie drugiego ze wskazanych tomów *Tożsamość, polityka, biznes. Kobiety w przestrzeni publicznej* [IA: 8] stanowiło pokłosie moich zainteresowań społeczną historią kobiet. Znalazło ono także wyraz w wygłoszonych przeze mnie referatach na konferencjach naukowych (zał. 4, II: 27, 35). Uczestniczyłam w życiu naukowym GWSH również poprzez czynny udział i współorganizację konferencji (zał. 4, II: 30, 34). Na moje osiągnięcia dydaktyczne złożyło się prowadzenie wykładów i ćwiczeń z następujących przedmiotów: Tożsamości kulturowe Europy, Kulturoznawstwo, Socjologia, Europa w stosunkach międzynarodowych, Politologia, Integracja Polski z Unią Europejską, Procesy integracyjne w Europie, Polityka lokalna i samorządowa, a także seminarium magisterskie i licencjackie. Na Uniwersytecie Gdańskim na Podyplomowym Studium Nauczania Języka Kaszubskiego prowadziłam przedmiot Dzieje Pomorza.

Zostałam powołana do następujących ciał konsultacyjnych i opiniodawczych: Rady Muzeum Gdańska (2018-2022), Rady Naukowej Wydawnictwa Muzeum Gdańska (od 2019), Rady Programowej ds. Oddziału Głównego Muzeum Gdańska (od 2017), Komitetu Redakcyjnego Muzeum Miasta Gdyni (od 2022) dla opracowania „Monografii Gdyni”. Ponadto zasiadam w Komitecie Wiedzy Gedanopedii (od 2016), do moich zadań należy: konsultacja i opracowywanie haseł powstających do Gedanopedii, materiału ikonograficznego oraz udział w posiedzeniach Komitetu Wiedzy Gedanopedii. Jestem członkiem Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. Zasiadałam również w Komisji Nagród Wydziału I. Nauk Społecznych i Humanistycznych Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (2017).

Poza wspomnianym już międzynarodowym projektem „Gdańsk – Wilno” poświęconym transformacjom kultur pamięci w Europie Środkowo-Wschodniej, w najbliższym czasie planuję przygotowanie kolejnej publikacji z zakresu historii Gdańska. Celem badawczym będzie rozpoznanie praktyk mieszkańców wobec unifikujących dążeń reżimu stalinowskiego. Poszukam w niej odpowiedzi na pytanie o to, jak socjalistyczna industrializacja wpływała na życie

codzienne portowego miasta, zakres kontroli, dynamikę relacji i hierarchii społecznych. Analizie poddana zostanie problematyka patologii i marginesu społecznego.

Podsumowując mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora, składa się na niego autorstwo 5 monografii (w tym przekład anglojęzyczny oraz współautorstwo), redakcja oraz współredakcja 6 tomów i studiów zbiorowych, autorstwo i współautorstwo 17 artykułów w czasopismach naukowych oraz 31 rozdziałów w monografiach naukowych (nie licząc obecnie złożonych do druku), a także kilkudziesięciu biogramów i haseł encyklopedycznych. Wystąpiłam jako referentka, panelistka lub przewodnicząca sesji na 35 konferencjach i seminariach naukowych, w tym czterokrotnie za granicą.

7. Inne ważne informacje dotyczące kariery zawodowej

- otrzymałam Nagrodę Naukową im Gerarda Labudy oraz II miejsce na XIV Targach Książki Kaszubskiej i Pomorskiej za książkę „Rehabilitacja i weryfikacja narodowościowa w województwie gdańskim ludności polskiej po II wojnie światowej” (2013)
- otrzymałam Medal Prezydenta Miasta Gdańska za szczególne zasługi w tworzeniu kompendium wiedzy o Gdańsku, prace na rzecz rozwoju i rozpowszechniania wiedzy o mieście, a także w uznaniu dotychczasowych dokonań na rzecz mieszkanki i mieszkańców Gdańska (2023)

